

№5 ДӘРІС

Биологиялық деректерді талдау және интерпретациялау

ӨСІМДІКТЕР ФИЗИОЛОГИЯСЫ: ІВЛ ӘДІСІ

Дәрістің мақсаты мен ұғымдары

Мақсаты

Биологиялық зертханалық-тәжірибелер нәтижелерін өңдеу, статистикалық талдау, графиктер құру және ғылыми интерпретация жасау дағдыларын қалыптастыру.

Негізгі ұғымдар

Статистикалық өңдеу

Орташа мән

Стандартты ауытқу

Интерпретация

Биометриялық көрсеткіштер

Биохимиялық көрсеткіштер

p-value

Дәрістің жоспары

1

Биологиялық деректерді талдаудың маңызы

2

Тәжірибе нәтижелерін өңдеу әдістері

3

Биометриялық және биохимиялық көрсеткіштер

4

Графиктер мен диаграммалар құру

5

Деректерді ғылыми интерпретациялау

6

Ғылыми қорытынды жасау принциптері

Деректерді талдаудың маңызы

Неліктен өңдеу қажет?

Биологиялық объектілердің табиғи өзгергіштігі жоғары. Сондықтан мәліметтер математикалық өңдеусіз ғылыми нәтиже бола алмайды.

Міндеттері

Нәтижелерді жүйелеу

Заңдылықтарды анықтау

Топтарды салыстыру

Гипотезаны тексеру

Статистикалық өңдеу әдістері

M

Орташа арифметикалық

Зерттелген объектілердің жалпы жағдайын сипаттайды.

$$\sum x / n$$

SD

Стандарттық ауытқу

Нәтижелердің орташа мәннен қаншалықты ауытқитынын көрсетеді.

σ

p

Сенімділік деңгейі

Айырмашылықтардың кездейсоқ еместігін дәлелдейді.

$$p < 0,05 \rightarrow 95\%$$

Көрсеткіштерді талдау

Биометриялық

(сыртқы морфология)

- Өнгіштік пайызы
- Тамыр / сабақ ұзындығы
- Құрғақ биомасса

Мысалы: $CdSO_4$ әсерінен тамырдың қысқаруы.

Биохимиялық

(ішкі физиология)

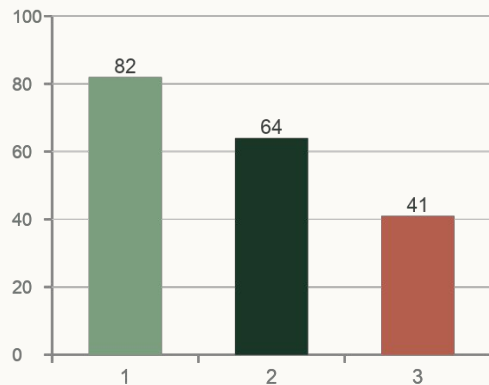
- Хлорофилл-а / b
- Каротиноидтар
- Бос пролин мөлшері

Стресс деңгейін анықтайды.

Графиктер мен диаграммалар

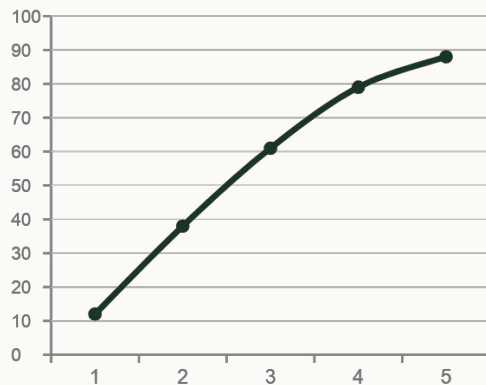
Бағаналық

Варианттарды салыстыру (CuSO_4 , мг/л)

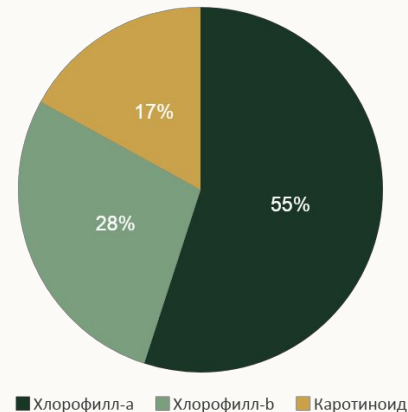
Сызықтық

Динамика (тәуліктер бойынша)

Дөңгелек

■ Хлорофилл-а ■ Хлорофилл-б ■ Каротиноид

Пигменттердің арақатынасы

Ғылыми интерпретация дегеніміз не?

Анықтама. Алынған сандық нәтижелерді биологиялық тұрғыдан түсіндіру процесі.

ФАКТ

«Хлорофилл төмендеді»

— бұл жай ғана өлшенген сан.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

«Хлорофилл төмендеуі — ауыр металдардың фотосинтез аппаратын зақымдағанын көрсетеді».

Интерпретация мысалдары

Пролин мөлшерінің артуы

35 Пролиннің жинақталуы өсімдіктің стресс жағдайына бейімделу реакциясы (осмореттеу) ретінде іске қосылғанын дәлелдейді.

Тамыр өсуінің тежелуі

39 Ауыр металл иондарының жасуша бөлінуіне уытты әсер еткендігін білдіреді.

Ғылыми қорытынды жасау

Қағидалар

1

Зерттеу мақсатына негізделу

2

Гипотезаның расталғанын / жоққа шыққанын жазу

3

Нақты деректерді келтіру

Қорытынды мысалы

**«Кадмийдің уыттылық әсері мысқа
қарағанда күштірек болды.
Тәуелсіздік-20 сорты ең жоғары
төзімділік танытты».**

ЖАЛПЫ ТҮЙІН

Зертханада алынған деректерді математикалық өңдеу және биологиялық тұрғыдан түсіндіру (интерпретация) — IBL әдісінің ең маңызды талдау кезеңі (Explain & Elaborate) болып табылады.

Бұл болашақ мұғалімдердің ғылыми-зерттеу мәдениетін қалыптастырады.

Бақылау сұрақтары

1

Биологиялық деректерді статистикалық талдау не үшін қажет?

2

$p < 0,05$ сенімділік деңгейі нені білдіреді?

3

Факт пен ғылыми интерпретацияның айырмашылығы неде?

4

Ғылыми қорытынды қандай талаптарға сәйкес жазылуы тиіс?